

Treball a l'aula: Recuperar la Història oral al nostre poble

Llorenç Carrió Crespí

1. El nostre treball a l'aula

Montserrat Alcaraz, professor de filosofia, i jo mateix, Llorenç Carrió, professor d'història, de l'IES Damià Huguet (Campos) ens hem proposat portar a terme un treball interdisciplinari per tal que en els grups de Primer de batxillerat es treballi la història recent, la història local i l'antropologia cultural a partir de les fonts orals.

Aquesta idea ha estat fruit del projecte general que hi ha dins el nostre centre impulsat des de la biblioteca, la *Ruta literària virtual Damià Huguet*. Aquesta idea pretén conèixer millor i difondre la figura i l'obra del poeta campaner a partir de la implantació pedagògica i la participació activa de tota la comunitat educativa del nostre centre a partir d'activitats diverses.

Així, la tasca, amb els nostres grups de primer, intenta emmarcar el context històric, cultural i social del poeta en el seu espai humà, Campos i els pobles propers i ho volem fer a partir de les fonts més pròximes a l'autor, les dels seus coetanis i veïns. Una primera passa en aquest sentit, ha estat la realització de la conferència en el centre de l'historiador Bartomeu Garí el 29 de març, especialista en la Guerra Civil i membre de l'associació Memòria històrica de les Illes Balears¹, en què els nostres alumnes han pogut prendre consciència de la importància de la memòria i la Història oral.

Finalment, esmentar que una selecció d'aquests treballs es faran públics en la web del centre com també que pretenem col·laborar amb l'Arxiu municipal per tal de fer arribar qualsevol document que pugui sorgir d'aquesta recerca i que considerem important.

2. Importància de la Història oral

Des dels inicis de la humanitat, molt abans de l'aparició de l'escriptura, les fonts orals han mantingut la memòria dels fets més rellevants, generació rere generació. I en canvi, no és fins a partir del segle XIX en què les fonts escrites van adquirir el predomini absolut per explicar el passat, convertint-se en el lloc central de la Història i en

---

¹ www.memoriadelesilles.org

l'únic recurs fiable per interpretar el que havia succeït.

Des de la segona meitat del segle XX, després del gran desastre de la Segona Guerra Mundial, la historiografia s'ha demanat si aquest predomini ens permet copsar tota la Història o no, tot el que ens envolta o no. També ens hem de demanar què és la Història, la història tradicional i oficial és tota la Història? Hi pot haver altres històries? En un moment en què la societat ha avançat tant en tan poc temps, quan tota ciència s'ha reconstruït centenars de vegades, entendre la Història com el que surt als textos, és real? rigorós? ens pot ser realment útil? ens permet justament saber millor qui som?

En aquest context, les fonts orals amb la seva metodologia específica, permetran apropar-nos a sectors ignorats fins al moment per la història oficial (grups marginals, opositors als sectors dirigents, minories culturals, etc.) tot donant la veu a la *Common People* del grup britànic *Pulp*, la gent normal com canta *Manel*.

D'altra banda, un altre perill per a la Història formulat per John B. Thompson és l'anomenada "historicitat mediàtica". El problema és quan polítics, mitjans de comunicació i algun historiador oportunista abusen de la memòria i en fan una interpretació esbiaixada. Decantant-se per una nostàlgia d'un temps que en realitat no ha existit mai, la memòria ens pot fer males jugades.

Aquest fet semblaria poc probable a Mallorca, però ho és en realitat? Treure ferro pel que fa als fets històrics, com per exemple la Guerra Civil, el Franquisme o la persecució lingüística és possible. Fins i tot, simplement obviar algun fet, es podria trobar a l'ordre del dia de l'agenda d'algun polític i tal vegada algun mitjà de comunicació estaria disposat a col·laborar-hi.

La Història oral arranca als EUA d'entreguerres i el primer gran projecte científic serà l'any 1948, amb els estudis de l'historiador Allan Nevins de la Universitat de Colúmbia sobre les entrevistes registrades a grans magnats del petroli amb molt per explicar². Al nostre àmbit lingüístic, els pioners han estat Joan Fabre, J.M. Huertas Claveria, periodistes, i Mercè Vilanova, Cristina Borderias, Carme Vega i Anna Monjo que varen estudiar sobretot la República i el Franquisme i en què hi han destacat publicacions com la revista *Avenç* i *Serra d'Or*.

A Mallorca³, destaquen l'important congrés realitzat al Monestir de la Real (1984)⁴ i

---

² MIRALLES, Joan. *La Història oral: Qüestionari i guia didàctica*. Palma: Editorial Moll, 1985. p. 23-27.

³ MIRALLES, Joan. *La Història ...*, p. 28-30.

⁴ *Col·loqui sobre "les fonts orals": Palma, 12-15 d'abril de 1984*. Organitza: Departament de Llengua Catalana de la Facultat de Filosofia i Lletres. UIB. Palma: Servei de Publicacions i Intercanvi científic de la UIB, 1991.

blar més llunyana que molts altres països actuals.

Finalment, apuntar que les fonts orals a més són un patrimoni immaterial incommensurable i que la seva preservació és feina de tots. Així, empènyer els nostres alumnes a participar d'aquesta obra és necessari, així com que l'aprenquin a valorar i donar a conèixer.

Bibliografia

Col·loqui sobre "les fonts orals": Palma, 12-15 d'abril de 1984. Organitza: Departament de Llengua Catalana de la Facultat de Filosofia i Lletres. UIB. Palma: Servei de Publicacions i Intercanvi científic de la UIB, 1991.

FOLGUERA, Pilar. *Cómo se hace Historia Oral*. Madrid: Eudema, 1994.

MIRALLES, Joan. *La Història oral: Qüestionari i guia didàctica*. Palma: Editorial Moll, 1985.

THOMPSON, Paul. *The voice of the past : oral history*. Oxford: Oxford University Press, 1988.

també les referències d'historiadors com Sebastià Serra a la dècada dels vuitanta que ja empraven les fonts orals com a gran instrument per a l'estudi de la història del període de la Guerra Civil⁵. La Guerra Civil, per la dificultat de trobar altres fonts segurament, i també la II República han estat les dues etapes més estudiades gràcies a les fonts orals a Mallorca, només cal esmentar la important col·lecció de llibres *Guerra Civil: Poble a poble*, però ara també, ha arribat el moment d'estendre les investigacions a noves etapes.

Per concloure, cal afegir que treballar les fonts orals, fa que es converteixin en una eina de gran valor que permet donar resposta a problemes derivats de l'absència de fonts i ajudar en altres casos a ajustar la història al passat, sense falsejar-lo. Com molt bé deia l'historiador Pierre Vilar⁶: "*Tinguem clar que la història és feta d'allò que els uns voldrien oblidar, i d'allò que uns altres no poden oblidar. La tasca de l'historiador és descobrir el perquè d'una cosa i de l'altra*".

3. Metodologia

Sobre la base dels coneixements adquirits durant el curs, els nostres alumnes entrevistaran a una o més persones per tal d'obtenir informació relacionada amb la història local.

Així, han hagut de realitzar les següents activitats:

- 1) Localitzar alguna persona que tenguí coses per explicar, ganes de parlar i bona memòria: repadrins, padrins o pares, familiars diversos, amics de la família, gent de la vila, veïnats, gent major del Casal de la Tercera Edat o la Residència.
- 2) Preparar les entrevistes: documentar-se repassant determinats apartats, pensa quin tipus d'enregistrament emprarà, i sobretot, guanyar-se la confiança de l'entrevistat.

A partir d'aquí s'ha treballat a l'aula per contextualitzar l'època que s'ha de treballar. Hem apuntat quines són les etapes històriques generals a treballar, tenint en compte que cada entrevistat té els seus propis temps històrics i els hem complementat en possibles temes orientatius que podrien treballar en elles:

Guerra Civil: Com va afectar la guerra a la vida quotidiana de la gent? La por a les

---

⁵. Taula rodona sobre les fonts orals i la guerra civil a Mallorca : Ponents: Sebastià Serra, Damià Quetglas, Rafel Ferrer, Joan Miralles i Damià Ferrà-Ponç. CARDONA, G. [et al.]. *La Guerra Civil del 1936*. Palma: Ajuntament de Palma, 1987. p. 61-68.

⁶ Discurs de cloenda en el col·loqui de Perpinyà sobre *els francesos i la Guerra. Civil*, el setembre de 1989.

represàlies (oli de ricí). El front de batalla i els bombardeigs. El final de la guerra: entrada dels nacionals i exili dels republicans. Anècdotes de la guerra civil.

Postguerra (anys 40 i començaments dels 50): la vida al poble després de la guerra; fam, pa negre, repressió, presons, exiliats, falangistes, cartilles de racionament, estraperlo, canvis dels noms dels carrers, repressió de la llengua catalana, religió obligatòria, símbols franquistes al poble; del batle republicà al batle franquista, la Guàrdia Civil, el rector, pagesos, botiguers i empresaris, personatges singulars, renoms i malnoms; la vida abans dels electrodomèstics i de la televisió, la cuina econòmica, la gelera de gel i el llum de carbur; dels mitjans de transport tradicionals als primers automòbils; “*Cara al Sol*”, “*No-Do*” i salutacions feixistes. Etc.

Anys 60: la vida al poble durant els anys 60. Els canvis. Alguns temes anteriors continuen essent vàlids. El dia que la televisió va entrar a casa; electrodomèstics, la primera rentadora elèctrica, la primera gelera elèctrica, el 600 i altres utilitaris; melenuts i *Beatles*, *Hippies*, nous costums, relacions entre pares i fills, platges i turistes als pobles de la costa; “com vas viure el dia que els americans van arribar a la Lluna”. Etc.

Anys 70 i 80: la vida al poble durant aquests anys. Alguns temes anteriors continuen essent vàlids. “Com vas viure la mort de Carrero i la mort de Franco”; “com vas viure la transició”; manifestacions i “grisos”, les primeres eleccions democràtiques, el 23-F, la crisi econòmica; la senyera i la llengua, el nou ajuntament democràtic, canvis als noms dels carrers, la retirada dels símbols franquistes; “com van reaccionar els franquistes de tota la vida”. Etc.

4. Continguts a treballar

Essent un treball interdisciplinari, es treballaran temes de les dues matèries, encara que és molt difícil separar o saber més o menys on comença una cosa i on acaba l'altra.

Els temes de filosofia que es treballaran en les entrevistes són:

Moralitat: masclisme i feminisme, el festeig, el respecte a les persones majors, educació sexual; les creences religioses: supersticions, curanderisme, la vida familiar, festeig i matrimoni, festes i diversions; costums que s'han perdut, tracte amb els animals.

Vida quotidiana: La vida de cada dia, als anys ..., a la localitat de ..., explicada per... L'alimentació, l'habitatge, de la cuina dels 40 a la cuina dels 70, els transports, els jocs infantils, abans de l'electricitat i abans del plàstic, el llum de carbur, la cuina, cases i carrers, els noms dels carrers. Etc.

Escola: El senyor mestre. Assignatures i nivells o etapes escolars. Horari, assistència, esbarjo i deures. Material escolar. Instal·lacions escolars. L'escola republicana i l'escola franquista. Nins i nines separats?, de què parlàvem al pati, a què jugàvem. Jocs, costums, modes que s'han perdut. Notes i qualificacions, disciplina i càstigs. Didàctica: com ensenyaven aquells mestres dels anys ... abans del bolígraf, del vídeo i dels ordenadors. “*Formación del Espíritu Nacional*”, assignatures “femenines”, religió obligatòria, català o espanyol?, símbols polítics i religiosos a les aules; himnes i oracions, etc. Anècdotes interessants.

I pel que fa als temes d'història:

Implicació sociocívica: participació ciutadana abans de la guerra, associacions, organitzacions sindicals i polítiques, relació amb els senyors; participació en la Guerra; Servei militar, lleves i quintos, vida a la caserna, servei social dones; participació ciutadana després de la guerra, associacions, organitzacions polítiques, valoració del franquisme, les primeres eleccions i la democràcia, els partits i els candidats (a qui es vota), les noves organitzacions polítiques i sindicals, el 23-F, autonomia, la Unió Europea, participació pròpia en les transformacions polítiques, canvis de mentalitat, valoració pròpia.

Treball: Les primeres feines del meu entrevistat. Salaris, horaris, contractes, condicions laborals, vagues i sindicats, “fèieu feina en dissabte?”, la feina a fora vila i a l'hostaleria, canvi d'ofici amb l'arribada del turisme, etc. Anècdotes interessants.

Emigració del sud d'Espanya cap a Mallorca: Immigració andalusa, murciana o extremeña a la Mallorca dels anys seixanta: del camp andalús al de Mallorca. La terra d'origen. Per què van emigrar molts dels nostres avis? Com va ser el desplaçament? Per què van venir a Mallorca? Com va ser l'acollida? . La integració a Mallorca: treball, habitatge, llengua, una nova vida, etc. Emigració dels mallorquins a l'exterior. Anècdotes interessants.

5. Observacions generals

A tall de conclusió, remarcar la importància que els centres educatius, també per millorar en la seva pròpia tasca formativa, estiguin en contacte amb la realitat sociocultural que els envolta i que siguin un agent impulsor i promotor de la cultura en el seu entorn immediat.

També s'ha de subratllar la transcendència per a la Història que tenen les generacions que són aquí objecte d'estudi. Els canvis i transformacions socials que han viscut i en què han participat els darrers cinquanta anys fa que siguin la darrera generació que ens pugui parlar d'una Mallorca preturística que a dia d'avui pot sem-